

FUNDACJA GENERAL ELŻBIETY ZAWACKIEJ
Archiwum i Muzeum Powstania Armii Krajowej
oraz Muzeum Powstania Warszawskiego
87-100 Toruń, ul. Włocławek 15, 87-100 Toruń 22 186
e-mail: fund@pwp.pl, elzbieta@pwp.pl
NIP 662-000-0000
KRS 0000000000
Nr r-ku 82 1090 1506 0000 0000 5002 0244

poza Pom.
Warszawa
SZP-222

† Jaroszewiczowa Helena

x ul. Chetnicka

K-906/24 50 Pom.

**SPIS ZAWARTOŚCI
TECZKI**

Jaroszewiczowa Helena.....
T: X-906/2450 Pom.....
pole, Pom Warszawa 523-542

I./1. Relacja —

I./2. Dokumenty (sensu stricto) dotyczące relatora —

I./3. Inne materiały dokumentacyjne dotyczące relatora —

II. Materiały uzupełniające relację k. 3 s. 1-8

III./1. Materiały dotyczące rodziny relatora —

III./2. Materiały dotyczące ogólnie okresu sprzed 1939 r. —

III./3. Materiały dotyczące ogólnie okresu okupacji (1939-1945)

III./4. Materiały dotyczące ogólnie okresu po 1945 —

III./5. Inne ...

IV. Korespondencja

.....

.....

.....

V. Nazwiskowe karty informacyjne k. 3

VI. Fotografie dwiat i kompozycji

II. Materiały uzupełniające relacje
- Jarosławowa Helena i d. Chęmińska

1. Biogram „Chęmińska Maria Helena”,
[w:] Słowa kobiet odsuszonych
Ordorem Wojskowym Virtuti Militari,
pod red. E. Zawackiej, Toruń 2004,
s. 1, s. 28

k. 3 s. 1-3

211
CHELMICKA Maria Helena zam. JAROSZEWICZOWA (1892–1940), członkini Związku Strzeleckiego i Oddz. Bojowego PPS w Krakowie, ps. „Halina”, komendantka Oddziału Żeńskiego POW w Lublinie i tam wywiadowczyni i współorganizatorka Oddziału Lotnego POW, dwukrotna więźniarka Pawiaka, następnie wywieziona do Moskwy; kurierka Komendy POW w Rosji; działaczka społeczno-polityczna, poseł i senator II RP; żołnierz SZP–ZWZ Warszawa

Maria Helena Chelmiczka urodziła się 17 XI 1892 w majątku Dziewanowo w powiecie rypińskim w zaborze rosyjskim, jako córka Ludwika i Eleonory z d. Karwowska. W późniejszych latach używała, także oficjalnie, imienia Halina. W 1910 ukończyła Gimnazjum Żeńskie Antoniny Walickiej w Warszawie. Maturę zdała eksternistycznie w Rydze w 1911. W latach 1912–1914 podjęła studia na Wydziale Filozoficznym UJ. Już jako gimnazjalistka aktywnie uczestniczyła w pracach niepodległościowych. W 1910 była delegatką

*Słow. biograficzny kobiet
odsławionych Orderem Wojennym
Virtuti Militari, pod red.
E. Ławarckiej, Tom 1, 2004,*

2.1., s. 98

11/2

warszawskich szkół średnich na Zjazd Grunwaldzki w Krakowie. W 1912 rozpoczęła studia na UJ na Wydziale Filozoficznym. W czasie 2-letnich studiów należała do organizacji „Skarb i Wojsko” oraz do Organizacji Młodzieży Postępowo-Niepodległościowej „Promień”, w której była członkinią zarządu. Od 1912 do 1918 należała do Oddziału Bojowego PPS. W listopadzie 1912 została jedną z pierwszych członkiń i organizatorek Oddziału Żeńskiego Związku Strzeleckiego w Krakowie. Jesienią 1913 objęła funkcję komendantki pierwszego plutonu tego Oddziału. Przed wybuchem wojny zajmowała się zbieraniem funduszy dla Polskiego Skarbu Wojskowego oraz przewoziła przez granicę rosyjską wydawnictwa niepodległościowe. W styczniu 1914 została aresztowana przy przekraczaniu granicy i uwięziona na Pawiaku. Zwolniona za kaucją w lipcu 1914 i chora wróciła do domu w Dziewanowie, gdzie zastał ją wybuch wojny.

Przedostawszy się przez przesuwający się front niemiecko-rosyjski do Warszawy, wstąpiła do Oddziału Żeńskiego POW w sierpniu 1914. Przyjęła wówczas ps. „Halina”. We wrześniu 1914 wraz z Kazimierzem Bagińskim, Stanisławem Jareckim i Tadeuszem Szturm de Sztremem została oddelegowana do rozpoczęcia przygotowań dla podjęcia czynnej walki. Była współorganizatorką Oddziału Lotnego Wojsk Polskich, przeznaczonego do prowadzenia akcji dywersyjnych na tyłach armii rosyjskiej. Pod koniec listopada 1914 została odkomenderowana do Lublina celem przeniesienia tam Centralnego Oddziału Lotnego. W Lublinie zawiązała również Oddział Żeński POW i została jego pierwszą komendantką. Zagrożona aresztowaniem wyjechała w kwietniu 1915 do Warszawy, gdzie miała przejść do pracy kurierskiej. Jednak, gdy zgłosiła się po rozkazy do redakcji „Zarania”, wpadła w zasadzkę policji carskiej. Ponownie znalazła się na Pawiaku. W lipcu 1915, w związku z wycofywaniem się Rosjan z Królestwa, została wraz z innymi więźniami przewieziona do moskiewskich Butyrek. Staraniem rodziny i polskich adwokatów została zwolniona za kaucją, pozostała jednak pod nadzorem policji z zakazem opuszczania Rosji. W połowie sierpnia 1916 podjęła pierwszą nieudaną próbę ucieczki z Rosji przez Finlandię. W dniu 1 IX 1916 ponownie, tym razem z raportem Komendy POW w Rosji, udała się z Petersburga do Szwecji i stamtąd dotarła przez Niemcy do Zakopanego, gdzie złożyła Piłsudskiemu raport o sytuacji wewnętrznej w Rosji i nastrojach tamtejszych środowisk polskich. Następnie wróciła do Warszawy i ponownie zaangażowała się w pracę konspiracyjną. Otrzymała przydział do Komendy POW, wstąpiła do Pogotowia Bojowego PPS (1917–1918), które prowadziło akcję wojskową przeciwko okupantom niemieckim. Jesienią 1918 udała się do Krakowa, aby z płk. Julianem Stachiewiczem przygotować plan ucieczki Piłsudskiego z Magdeburga. Ucieczka nie doszła do skutku. W listopadzie 1918 brała czynny udział w rozbrajaniu Niemców na ulicach Warszawy.

Maria Helena Chełmicka-Jaroszewiczowa Dekretem NPiNW z 17 V 1922 (Adj.Gen.L.13388 VM) została odznaczona Krzyżem Srebrnym Orderu Wojennego Virtuti Militari z nr. Krzyża 7553. Za działalność w POW otrzymała rów-

11/13

niez KW (1922) i KNzM (1931) oraz „Odznakę Pamiątkową Więźniów Ideowych” (1929).

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości prowadziła aktywną działalność społeczno-polityczną. W latach 1918–1919 była jedną z organizatorek i członkinią Zarządu Związku Robotników Rolnych, a w latach 1919–1921, już jako żona Tadeusza Jaroszewicza, była sekretarką generalną Zarządu Stronnictwa Ludowego. W czasie wojny polsko-bolszewickiej pracowała jako opiekunka świetlicy żołnierskiej Koła Polek przy 1 Pułku Szwoleżerów. W latach 1922–1925 przebywała w Grudziądzu. Tam należała do założycieli Koła Towarzystwa Krajoznawczego i Kursów dla Dorosłych. Działała też w licznych stowarzyszeniach kombatanckich, szczególnie wśród byłych uczestniczek walk o niepodległość. W latach 1922–1933 była członkinią władz Rodziny Wojskowej, Polskiego Białego Krzyża i Związku Strzeleckiego. Współtworzyła ruch społeczno-obywatelski kobiet w Polsce, w 1928 uczestniczyła w powołaniu do życia ZPOK i została wiceprzewodniczącą tej organizacji. W 1930 została wybrana z listy BBWR posłanką do Sejmu z Lublina. Była wiceprzewodniczącą sejmowej Komisji Opieki Społecznej, członkinią Komisji Spraw Zagranicznych oraz sekretarzem Prezydium Sejmu i Senatu III kadencji. W latach 1935–1938 była senatorem RP z okręgu lubelskiego. W marcu 1939 weszła, jako przedstawicielka ZPOK, w skład Głównej Rady Społecznej PWK.

Po wybuchu II wojny światowej, od jesieni 1939 należała do SZP. Dnia 15 IV 1940 została aresztowana przez gestapo i uwięziona na Pawiaku. Rozstrzelana 21 VI 1940 w wielkiej zbiorowej egzekucji w Palmirach.

Mąż Haliny, Tadeusz Jaroszewicz, był w okresie I wojny działaczem PPS, żołnierzem POW i Legionów, następnie oficerem WP i dyplomata, zmarł w 1934. Halina miała dwoje dzieci. Syn Jan (ur. 1920), student Politechniki Warszawskiej, poległ w lipcu 1942 jako żołnierz „Wachlarza”. Córka Ewa (ur. 1923), zamężna Zielińska, z zawodu artysta-plastyk, w okresie II wojny światowej łączniczka „Wachlarza” i uczestniczka Powstania Warszawskiego.

ABIiPPCK, Prot. Nr 496/MS o ekshumacji zwłok Jaroszewicz H. w Palmirach; APAK, T. 3043/WSK; CAW: KW 17/C-177, OPWI 12/1289, KN 12 V 1931, Dz. Pers. MSWojsk. Nr 59 z 30 XII 1922; ROPWiM, Wykaz osób pochowanych na Cmentarzu-Mauzoleum w Palmirach, s. 16; *Album-Skorowidz Senatu i Sejmu...*, s. 193, 213 (i fot.);

Baliński W., *Człowiek w cieniu*, Kraków 1994, s. 124; **Chelmicka H.**, *Do Polski!*, w: *Służba ojczyźnie...*, s. 386–393; **taże**, *Fragmenty wspomnień*, w: *Wierna służba...*, s. 264; **taże**, *Oddział Lotny Wojsk Polskich*, w: *Wierna służba...*, s. 249–250; Domańska R., *Pawiak – kaźń i heroizm*, Warszawa 1988, s. 150; Dufnat, *Kobiety...*, passim; Filipow K., *Order Virtuti Militari 1792–1945*, Warszawa 1990, s. 115; *Kobieta i świat polityki w niepodległej Polsce 1918–1939*, Warszawa 1996, s. 166, 168–169, 175; *Kronika Sejmowa Nr 112 (235). II Kadencja*, s. 27; *Kto był kim...*, s. 98, 517 (i fot.); *Nałęcz, POW...*, s. 25; Ney-Krwawicz, *Komenda...*, s. 215; Pełczyńska, *Kobieta w walce...*, w: *Dziesięciolecie...*, s. 871; *Postłowie i Senatorowie Rzeczypospolitej Polskiej 1919–1939. Słownik biograficzny*, t. II, Warszawa 2000,

s. 301–302; Puchalski, Wawrzyński, *Krzyż...*, s. 86; Sawicka M., *Początkowa praca kobiet w „Strzelcu” krakowskim*, w: *Wierna służba...*, s. 15–16; *Śl. uczestniczek...*, s. 167 (fot.); Ślaski, *Polska...*, s. 414; Wesołowski, *Order VM...*, s. 231, 508; Zawacka, *Szkice...*, s. 75.

T: K: 906/2450 Pom. poza Pom.

Jaroszewiczowa Helena (Halina)

✓ - Karty informacyjne

k. 3

5.22.6.27.

Pomorsze

↳ Rypin

+ Jaroszewiczowa Helena

Chetnicka

Ludwika i Eleonory z Karwowskich. 16. XI. 1892 Dziekanów
pow Rypin

29. VI. 1940. Rozstrzelana
w Palmirach

o Zrodka, Bartonewski W., "Warszawski piśmieci
śmierci 1938-1944. Interpres W-wa 1970r. s. 86, 93.
Zona Tadeusza ppłk dypl. WP. zginął w akcji "Wachlarz" pod
Stonimem / od 1912 r. czł. F.P.S. misji caratu, wywiadowerymi
i kurierka P.O. W-wa w latach 31-35 postanka następnie
senatorka R.P. w 1938r. wice pzew. Zw. Pracy obywatelskiej

Rypin -
verte sub

Kobiet = on, Rady Gł. P. W. K.: od jesienn 1939 r.
nr S. L. P. - 2112. Apsztorana 15. II 40 r. rozstrzelana
w Palmirach. Odru: orderem Virtuti Militari
Kryżem Walecznych.

Z materiałów do Sprawicko

1939

1945

WRAPEL

ELŻBIETY

ZAWACKIE

WARSZAWA

WARSZAWA
SZP-ZWZ

2

Rypin

1940⁺ JAROSZEWICZOWA HELENA MARIA

ul. Słomnik poległ. Miest. Walki s... 157
ul. w Łowickimie w par. rypiniskim
w Kowsp. od jesieni 1939 r.

verte

JAROSZEWICZOWA HELENA (HALINA?)

MARIA z d. Chelmska (16 XI 1892–20 VI 1940),
ur. w Dziwnowie w pow. rypińskim, c. Ludwika
i Eleonory z Karwowskich, wdowa po Tadeuszu,
ppik. dypl. WP, zam. w Warszawie; od 1912 czł. PPS,
więzień caratu, w POW wywiadowczyni i kurierka
„Halina”, 1917–1918 w Pogotowiu Bojowym PPS,
13 XI 1918 podczas demonstracji wchodziła w skład
grupy, która zawiesiła czerwony sztandar na wieży
zegarowej Zamku Królewskiego w Warszawie; za
udział w walce o niepodległość odznaczona Orderem
Virtuti Militari i Krzyżem Walecznych; w latach
1918–1939 działaczka społ. i polityczna, posłanka
i senatorka RP w ostatniej kadencji przed II wojną,
wiceprezeska Związku Pracy Obywatelskiej Kobiet,
czł. Rady Głównej PWK; w konsp. od jesieni 1939
w SZP-ZWZ, aresztowana 15 IV 1940 przez gesta-
po, więziona na Pawiaku, sądzona przez Standge-
richt, rozstrzelana w zbiorowej egzekucji w Palmi-
rach; w szeregach „Wachlarza” poległ 15 VII 1942
pod Słonimem jej syn Jan.

131; 235, s. 86, 93; 278, s. 49, 66; 646; 1438; rel. Ewy Zielińskiej
(córki); inf. Artura Leinwanda.

+ Jankowiczowa Halina lub ^{posta Pom.} ²⁴² 3
(1892-1940) ^{Helena}
Dr. w Dziwnowie pow. Typpin, stambini,
Zu. St., POW; za swoje działalności
więzione przez władze carskie. Żołnierz
Leg. Polskich, współzałożycielka Zu. Pracy
Obywatelskiej Kobiet, działająca Rodziny
Wojskowej, Związku Obrony Pracy Kobiet,
stambini, władz Polskiego Bractwa
Knyża, działająca Zu. Zawodowego
Robotników Polnych, PPS. Poset na
Sejm (1930-35), senator (1935-1938, Od
verte

jesieni 1939 w ZWZ. Aresztowana
15.04.1940 przez gestapo, więziona
we Pawiaku, rozstrzelana w sbornowej
egzekucji w Palmirach 20 lub 21.06.1940

zob. 1941, K. Szp. WP, Zagłada polskich
elit. A. H. A. B. - Krotyni, w-wad 009,
s. 71, katalog wystawy (= bibli. F. H. H.)

Wł. V. 1p

Wydawnictwo
ul. ...
...
...
...
...
...
...

Zawackiej